

حکم فقهی حج جان باختگان منا چیست؟

کسی که برای حج احرام بسته و داخل در منطقه حرم مکه شده و به هر دلیل از دنیا برود، گویی خود شخصا حج گزارده و حشش مقبول است.

کسی که برای حج احرام بسته و داخل در منطقه حرم مکه شده و به هر دلیل از دنیا برود، گویی خود شخصا حج گزارده و حشش مقبول است.

به گزارش خبرگزاری مهر، حادثه دلخراش سقوط جرثقیل در مسجدالحرام و فاجعه جان باختن بسیاری از حجاج بیت الله الحرام در صبح روز عید قربان در منا، موجی از غم و اندوه را در میان مسلمانان و حتی انسان‌های آزادی‌خواه در پی داشت.

اما پس از این حوادث سؤالی از سوی بسیاری از مردم مطرح شد. تکلیف حج زائرانی که به نیت انجام عمل عبادی حج (که یک واجب شرعی است) به مکه رفته بودند و قبل از انجام حج و یا در بین مناسک حج کشته شده‌اند، چه می‌شود و حکم فقهی آن چیست؟

فتاوی مراجع عظام تقلید در این خصوص کاملاً روشن است و نکته جالب اینکه همه مراجع تقلید از گذشته تاکنون در خصوص این موضوع اتفاق نظر دارند.

نظر مراجع عظام تقلید در خصوص حج افرادی که به نیت حج به مکه رفته‌اند اما موفق به انجام عمل حج نشده‌اند و یا در بین مناسک حج جان باخته‌اند به صورت اجمالی این است که اگر چه آنها اعمال حج را به طور کامل انجام ندادند اما عمل حج مقبول در نامه عمل آنها نوشته شده است؛ اما جهت اطلاع مخاطبان با تفصیلی بیشتر حکم این موضوع فقهی را از لابه لای کتب فقهی و روایات ارائه می‌شود.

در فقه شیعه، کسی که برای حج احرام بسته و داخل در منطقه حرم مکه شده و به هر دلیل از دنیا برود، گویی خود شخصا حج گزارده و حشش مقبول و نیازی به قضا یا نیابت نیست و در واقع این تفصیلی است که خداوند منان بر بندگانش داشته است. گویی نیت حج، احرام و داخل شدن در حرم بسان پایان حج برای چنین افراد است و گویی اینان لبیک‌گو پیشاپیش به مهمانی پروردگار متعال در جنت الماوی شتافته‌اند.

این رأی فقهی بین فقهای شیعه مورد اتفاق و «اجماع» است؛ چه آنکه شیخ طوسی در «الخلاف»، صاحب جواهر و دیگران بدان تصریح داشته‌اند. مرحوم نراقی نیز گزارشی مبسوط از دیدگاه اتفاق بین فقهای عظام در این باره آورده است.

در این مساله اجماع وجود دارد و همه فقهایی که به این موضوع پرداخته‌اند، به کفایت حج این‌گونه افراد حکم داده‌اند و بالاتر آن که مرحوم «موسوی‌عاملی» در مدارک الاحکام، مرحوم «فیض کاشانی» در مفاتیح‌الشرایع، مرحوم «وحید بهبهانی» در شرح مفاتیح‌الشرایع، مرحوم «شهید ثانی» در مسالك، مرحوم «علامه حلی» در منتهی‌المطلب، مرحوم «فاضل مقداد» در التفتیح‌الرئع، مرحوم «سید طباطبایی» در ریاض‌المسائل، مرحوم «نراقی» در مستندالشیعه و مرحوم «نجفی» در جواهرالکلام ادعای اجماع و اتفاق بین فقیهان در مساله دارند. بنابراین، این مسئله مورد اتفاق فقهای بزرگوار بوده و هیچ گونه اختلاف فقهی از قدام تا متاخرین در این باره در کتب فقهی گزارش نشده است.

مستند فتوای فقهاء از دیرباز تاکنون روایات معتبر در این باره است، چه آنکه صاحب وسایل‌الشیعه چهار روایت -ضریس، برید العجلی، ابی رثاب و مرسله مفید- در این رابطه نقل کرده که سه روایت آن صحیح و روایت دیگر آن مرسله مفید است که در حکم صحیح می‌باشد. از نظر دلالت نیز مجموع این روایات بر کفایت حجت‌الاسلام (حج واجب) فردی که در حال احرام و پس از وارد شدن به حرم مرده، روشن و شفاف است.

در یکی از این روایات آمده است: «عن ضریس عن أبی جعفر (علیه السلام) قال: فی رجل خرج حاجاً حجة الاسلام فمات فی الطريق . فقال: إن مات فی الحرم فقد أجزأت عنه حجة الاسلام و إن مات دون الحرم فلیقض عنه ولیّه حجة الاسلام؛ امام صادق (ع) درباره حج گزار که در بین راه از دنیا رفته است فرموده است: اگر چنین فردی در حرم مرده، از حجه الاسلام او کفایت می‌کند و نیازی به قضای آن نیست».

بنابراین، کسی که بعد از احرام و داخل شدن در حرم مکه (حتی قبل از انجام اعمال عمره تمتع) از دنیا برود کفایت از حج واجبش (حجه الاسلام) می‌کند و نیازی به جای آوردن حج برایش نیست و حجش مقبول است. همچنین کسی که بعد از پایان اعمال عمره تمتع و قبل از شروع حج تمتع در مکه و یا در اثنای حج - همانند جان باختگان منا- از دنیا برود به اقتضای قاعده اولویت و اطلاق روایات بالا حجش به اتفاق فقهاء مقبول و نیازی به قضا یا نیابت گرفتن برای وی نیست.

لازم به ذکر است: فتوای آیات عظام امام خمینی، گلپایگانی، خوئی، اراکی، فاضل لنکرانی، بهجت، تبریزی، سیستانی، خامنه‌ای، صافی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، جوادی آملی، سبحانی، مظاهری و دیگران نیز بر همین قرار است که «فردی که بعد از داخل شدن در حرم مرده، حج از او ساقط شده است». بنابراین، حج گروهی که در فاجعه منا و یا سقوط جرتقیل از دنیا رفته اند، کامل است و هیچ وظیفه‌ای بر عهده بازماندگان‌شان نیست. در نتیجه لازم نیست برای انجام اعمال حج و یا تکمیل آن برای وی نائب گرفته شود بلکه حج از گردن وی برداشته می‌شود.